621 730/09
906
09

წელ. მეორე — კვირა 25 ივნისი, 1906 წ. — № 13

გამოდის ყოველ კვირა
ღირს 3 მ. წ. ც. № 10 კაპ.

რედაქცია „ჯვარი ვაზისა"
[illegible] ქუჩა № 4

შინაარსი

კეთილი მწყემსი. — საქართველოს [illegible]. — [illegible] ქართული [illegible]. — ქართული [illegible] ქ. [illegible]. — ქართული [illegible] ქუთაისის [illegible]. — [illegible]. — [illegible]. — ქართული [illegible]. — [illegible]. — [illegible]. — [illegible] წერილი.

კეთილი მწყემსი

იერუსალიმის ტაძარში იყო ღვთის მსახურება. იყო დღესასწაული, და ტაძარი სავსე იყო მლოცველებით.... ქრისტიანის ტაძრად. მთ-წმიდა [illegible] იყო მწირველი.

ეფესის ქრისტიანნი, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. გან-ცხოვრება იყო სრული მშვიდობიანობით და ბედნიერებით, საშინელი დევნულება, რომელიც [illegible] ნერონის [illegible], ჯერ ჯერობით არ იყო მოღწეული [illegible] ანაში, და აქ ქრისტიანების წინააღმდეგ არ იყო დევნულება და შევიწროება.

ღვთის მსახურების დასრულებისთანავე [illegible] ეპისკოპოსმა ტიმოთემ [illegible] ამბიონზე და დაიწყო ქადაგება.

ტაძარში ჩამოვარდა სრული სიჩუმე, რომელსაც მხოლოდ არღვევდა მქადაგებლის ხმა.

[illegible] კარგი [illegible], კარგი [illegible] გამოჩნდება [illegible] გული. [illegible] [illegible], და არ [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] გარს შემოერტყა ჯარის კაცები.

საქართველოს
პარლამენტის
ბიბლიოთეკა

გვარდიის აფიცერმა მივიდა ეპისკოპოსთან და, ჩამოიყვანა ამბიონიდგან, გადასცა რა გრძელი, შეხვეული ქაღალდი, ხმა მაღლა უთხრა:

— იმპერატორი ნერონი გიგზავნის შენ ამ უკაზს. წაიკითხე!

ტიმოთემ გაშალა შეხვეული ქაღალდი და ხმა მაღლა დაუწყო კითხვა. უკაზში ნერონი უბრძანებდა ეფესის ეპისკოპოსს ტიმოთეს და ყველა ამ ქალაქის ქრისტიანებს გაეცათ რომიდგან გამოქცეული ქრისტიანები, რომლებიც ემალებოდნენ იმპერატორის დევნას ნერონი თხოულობდა დაუყონებლივ აესრულებინათ მისი ბრძანება, წინააღმდეგ შემთხვევაში ემუქრებოდა ყველას სიკვდილით დასჯას.

— არა, მშვიდათ და მტკიცეთ უთხრა ტიმოთემ, გაათავა რა კითხვა, — ჩვენ არ შეგვიძლიან მისი ბრძანების ასრულება.

— უთხარი იმპერატორის, რომ ჩვენ მზათა ვართ დავიხოცოთ ყველანი, ვინემ გავცემდეთ ჩვენ ძმებს.

და ყველა იქ მყოფმა ხმა მაღლა უპასუხეს:

— ამინ!...

აფიცერი არწმუნებდა ეპისკოპოზს შეეცვალა თავისი გადაწყვეტილება, არწმუნებდა რო, რომ მოვალეობაა ყველა ადამიანისა, ვინც უნდა იყოს ქრისტიანი თუ კერპთაყვანის მცემელი, ემორჩილებოდეს კანონს. მაგრამ ტიმოთე დარჩა შეურყეველი თავის გადაწყვეტილებისა.

— მე ვიცი, ამბობდა იგი, — რომ მორჩილება — ჩვენი მოვალეობაა. მაგრამ ჩვენ უნდა დავემორჩილოთ მხოლოთ კანონიერ მოთხოვნილებას, რომელიც არ ეწინააღმდეგება ჩვენს სინდისს და ქრისტეს მცნებას, იმპერატორი კი თხოულობს ჩვენაგან უსინდისობის ჩადენას, რის ასრულება ჩვენ არ შეგვიძლია....

დიდხანს კიდევ ცდილობდა აფიცერი დაეჯერებინა ეპისკოპოსი, მაგრამ ყველა მისი ცდა დარჩა უნაყოფო.

— მაშ მე უნდა მივმართოთ სასტიკ საშუალებას! — წამოიყვირა ბრაზმორეულმა აფიცერმა.

და გასცა საშინელი ბრძანება...

ჯარის კაცებმა გაიშიშვლეს თავიანთი ხმლები, გაანათა იარაღმა და იფეთქა სისხლმა.

ქრისტიანები ხმის ამოუღებლათ ეცემოდნენ დაკლულნი! შემდეგ, მამაკაცები გამორბოდნენ წინ და ცდილობდნენ დაეცვათ დედაკაცები და ბავშვები...

ყვირილი, გოდება, ტირილი ავსებდა ტაძარს.

ეპისკოპოსი იდგა იქვე; იმის მახლობლათ, ძალიან ახლო იყო პატარა კარი, რომლის საშუალებით მას შეეძლო თავი გადაერჩინა... მაგრამ ტიმოთე მივიდა იქ სადაც საშინელი ხოცვა-ჟლეტა იყო... მიუბრუნდა აფიცერს და სთხოვა მას ერთი წუთით შეეჩერებინა ხოცვა ჟლეტა. იმან იფიქრა, რომ ტიმოთეს სურს ასრულება იმის მოთხოვნილებისა, უბრძანა ჯარის კაცებს გაჩერებულიყვნენ.

მაშინ ეპისკოპოსი წარსდგა მორწმუნეთა წინაშე და მშვიდათ თქვა:

მანამ გაჰფანტავდე სამწყსოს, — განგმირე მწყემსი!...

სამარისებური სიჩუმე მეფობდა ირგვლივ. ყველას მხედველობა მიპყრობილი იყო ტიმოთესადმი, რომელიც უშიშრათ მედგრად იდგა გაბოროტებულ მხედრის წინაშე. აფიცრის სახეს შეშფოთება დაეტყო: იმან უნებურათ დახარა თვალები ტიმოთეს მიპყრობილ მშვიდ თვალების წინაშე და, მისცა რა ნიშანი ჯარის კაცებს, იმათთან ერთად, ხმა ამოუღებლათ, გავიდა ტაძრიდან.

საქართველოს ამბები

სამღვდელოების კრება. 13 ივნისს კრებამ მოისმინა წინა დღის შემუშავებული რეზოლუცია, რომლის ძალითაც სამღვდელოებას აღარ უნდა აერჩია თვითონ წარმომადგენლები სას. სემინარიაში. კრებაზე სემინარიის მოწაფემ ტყემელაძემ განაცხადა, რომ მოწაფენი მოუთმენლად მოელიან სწავლის განახლებას ენკენისთვიდან, თუ დათხოვნილ მოწაფეებს ყველას მიიღებენ. დადგენილება სამღვდელოებისა — არ დაენიშნენ დეპუტატები სამღვდელოებისაგან, ნიშნავს ბოიკოტის გამოცხადებას: ამ შემთხვევაში სემინარიის პედაგოგების ან ეგზარხოსის ჩვენებით დაინიშნებიან არა სასურველნი პირები. ამგვარად სამღვდე-

ლოება. სემინარიაში ოპოზიციის გამაგრების ნაცვლად. გარბის ბრძოლის ველიდან და ღვთის ანაბარად სტოვებს თავის შვილებსო, დაამთავრა მოწაფემ. სამღვდელოებამ კამათის შემდეგ, გააუქმა წინა დღის რეზოლუცია და დაადგინა, ერთის წლით აირჩიოს დეპუტატები სემინარიაში. არჩეულ იქმნენ: დეკ. ნ. თალაკვაძე, მღ. გ. გამრეკელი, ი. ჩიჯავაძე, ი. ჯაში და ბ. კონტრიძე. 14 ივნისს კვებამ ხელახლა ითათბირა დედათა საეპარქიო სასწავლებლის შესახებ. გააუქმა წინა დღის გადაწყვეტილება და დაადგინა, დასტოვოს სასწავლებელთან პანსიონი. ამასთანავე კრებამ დაამტკიცა ცოტაოდენის ცვლილებით სასწავლებლის საბჭოს მიერ წარდგენილი ხარჯთ-აღრიცხვა.

კვალად კრებამ განიხილა საეკლესიო ნივთების საწყობის საქმე და დაადგინა, მიენდოს რე მოისმინა მედავითნეთა თხოვნა და მესამედი ნაწილი დაუნიშნა. შემდეგ კრებამ მსჯელობა იქონია სამრევლო სკოლების პროგრამის შესახებ და მოიწონა სამაზრო მეთვალყურეთა კრების მიერ შემუშავებული პროექტი ამ სკოლების რეორგანიზაციისა. ამასთან ერთად კრებამ დაადგინა, გადაყენებულ იქმნენ ეხლავე ის პირნი, რომელთაც არ ესმით ადგილობრივი ენა, როგორც მაგალითად, საეპარქიო მეთვალყურე ბ-ნი ოდოევი და მაზრის მეთვალყურენი მღვდლები სლობოდიანიკოვი და მოისისტოვი. კრებამვე ცალკე დადგინებით პროტესტი გამოაცხადა წინააღმდეგ იმისა, რომ რუსეთის საეკლესიო სობორის წინასწარ კომისიებში, საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხის გადასაწყვეტათ მონაწილეობას იღებენ ისეთი პირნი, რომელ-

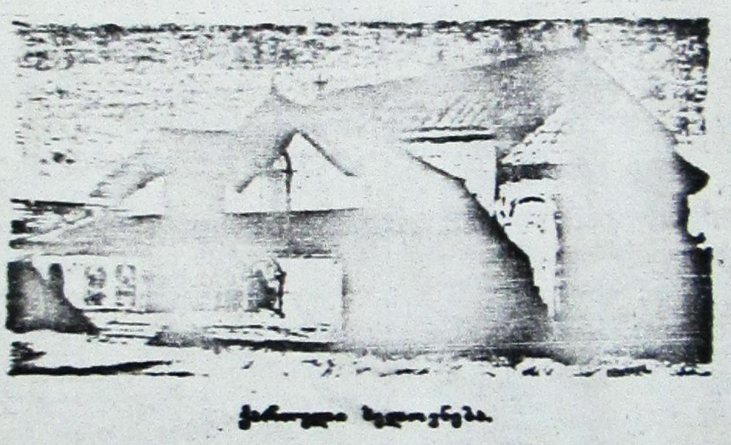

ქართული ხელოვნება.

სანთლის ქარხნის გამგეობას სარევიზიო კომისიასთან ერთად გამოიკვლიოს რამდენად სასარგებლოა სამღვდელოებისათვის ამ საწყობის შენახვა. კრებამ მოისმინა სანთლის ქარხნის მუშების მოთხოვნილება და დაადგინა: 8 საათის მუშაობა მოუხერხებელია; ჯამაგირები მოემატოს იმას, ვინც 50—70 იღებს 10 მ., ვინც 40—45—15 მ. დასვენების ნება დართო. წამლობაც როგორც მუშის, ისე ოჯახის იმ წევრის მუქთათ უნდა ჰქონდეს. ოჯახის უფროსის, ე. ი. ქარხნის მუშის სიკვდილის შემდეგ, იმის ოჯახს ას მანეთამდის უნდა დაენიშნოს შემწეობა იმისდა მიუხედავად, თუ რამდენი წელიწადი უმსახურნია. გათავისუფლების დროის მიცემის ფული იმ შემთხვევაში, თუ გაუშვა [illegible]. კრებამ მე- ნიც ქართველ ხალხის და სამღვდელოების ნდობით არ არიან აღჭურვილნი და პირიქით მტრობენ ყოველსავე ქართულ საქმეს, როგორც, მაგალითად, ეპ. დიმიტრი (აბაშიძე). ეჭვთიმე (ელიევი), ნიკანდრი, სტეფანე და ცნობილი ვოსტორგოვი. კრებამვე დაადგინა: „მხარს აძლევს რა წარსული წლის დადგენილებას ავტოკეფალიის შესახებ, სამღვდელოება ეხლაც ამას თხოულობს და მასთანავე მოითხოვს, რომ ეს საკითხი გადაწყვეტილ იქმნას აქვე, ადგილობრივ ქართველ ხალხისა და სამღვდელოების მიერ და არა დესპოტიური სინოდის მიერ". კრებამვე დაადგინა დაარსდეს ეხლავე თითოეულ საბლაღოჩინო ოლქში [illegible] საბჭოები ხელახლად არჩეულ ბლაღოჩინების თავჯდომარეებით.

კრებამ ახალ ეგზარხოსის მიღების და დახვედრის შესახებ გადასწყვიტა: ვინობის დეპეშით სათათბიროს თავჯდომარეს მურომცევს და სინოდის ობერ-პროკურორს, რომ საქართველოს ეკკლესიას არ უნდა ეგზარხოსი. ამიტომ ახლად დანიშნულ ეგზარხოსს სამღვდელოება არ მიიღებს და თუ არ დაიშალა ეგზარხოსმა ჩამოსვლა, არავინ შეხვდეს და არც საქმე რაი დაიჭიროს იმასთან.

ნამესტნიკი და ავტოკეფალია. ამ ორის დღის წინად ეპისკოპოსებმა ლეონიდემ, პეტრემ და გიორგიმ ნამესტნიკს სთხოვეს დახმარება გაეწიოს საქართველოს ეკლესიას ავტოკეფალურ უფლებების აღდგენის საქმეში. ნამესტნიკმა უპასუხა, რომ მე საჭიროდ არა ვცნობ ავტოკეფალობასაო. ეპისკოპოსებმა ნამესტნიკის პასუხი აცნობეს ქართლ-კახეთის სამღვდელოების დეპუტატთა კრებას.

ჯარი ბათუმში. „ჩერ. ვესტ.“ შემდეგს გადმოგვცემს სალდათების მიტინგის შესახებ: „მიტინგი გაიმართა კვირას, 11 ივნისს, სახოლერო ბარაკების მახლობლად. მონაწილეობა მიიღეს მთელის გარნიზონის სხვადასხვა ნაწილის წარმომადგენლებმა. წარმოითქვა მრავალი სიტყვა. ლაპარაკს ყველა გულმოდგინედ უგდებდა ყურს და გარეგანი მშვიდობიანობა არაფრით არ დარღვეულა. როდესაც მიტინგი დასრულდა და შეუდგნენ იმ რეზოლიუციის რედაქციას, რომელიც სახელმწიფო სათათბიროში უნდა გაეგზავნათ მშრომელთა ჯგუფისათვის, გამოჩნდნენ ყაზახები და მიტინგი დაშალა ისე, რომ რეზოლიუცია არ შეუმუშავებიათ“. რა მოხდა შემდეგ დღეებში, გაზეთი არ გადმოგვცემს. როგორც ჩვენ გვატყობინებენ, ქალაქში დღე და ღამ ყაზახთა დიდძალი პატრული დადის. ჯარი უკვე ჩავიდა ქუთაისსა და ტფილისიდან. ქუთაისიდან, სხვათა შორის, ჩავიდა ტყვის მტყორცნელთა როტა ზარბაზნებით.

ბათუმი. (ოფიც. კორეს.). ღამით 11 ივნისს დაიწყო მღელვარება მეციხოვნე არტილერიის მეორე როტაში. წარდგენილ იქმნა მოთხოვნა ფელდფებელის გადაყენებაზე, რომელიც ცუდად ეპყრობოდა სალდათებს. განცხადებულ იქმნა აგრეთვე საჩივარი, სამსახურის ოფიცრობის და საინტენდანტო ზოგიერთ რაციონის მიუღებლობაზე. წარდგენილ იქმნა აგრეთვე ბევრი სხვა პრეტენზიები. ოფიცრების თხოვნამ, ჩაგონებამ არ გასჭრა. გაჩნდა პლასტუნთა ერთი ვზვოდი და დაიჭირეს ყაზარმები. არ დაანებეს სალდათებს იარაღის აღება და ზარბაზნების ხელში ჩაგდება. ამის შემდეგ როტა დაიშალა და დამშვიდდა. გარდა რამდენიმე დაისა, რომელნიც გაიქცნენ სხვა როტებში ორ კერძო პირთან ერთად. ამ კერძო პირებმა დაჰყარეს ხმები, რომ კაზაკები ხვრეტენ მეორე როტის არტილერისტებს. ამ პროვოკაციამ გასჭრა. დილის 10 საათზე მღელვარება მოედო არტილერიის მეხუთე და მეექვსე როტებს. [illegible] როტებსაც. აღელვებულ როტებს ჯარი შემოერტყა და ასე გაატარა მთელი ღამე. დილით [illegible] აღელვებულმა როტებმა შეინანეს და შეუდგნენ ჩვეულებრივ მუშაობას. მღელვარება ჰქრება.

გაჩხრეკის აკრძალვა. კავ. ნამესტნიკმა ბრძანება გასცა, სალდათებმა ამიერიდან აღარ გაჩხრიკონ ხალხი ხაზინასა, ფოსტა-ტელეგრაფის კანტორასა და სხვა ამგვარ დაწესებულებებში. სალდათებს და პოლიციელებს ხალხის გაჩხრეკა ქუჩაში შეუძლიათ, ხოლო დაწესებულებებში ნება არა აქვთ.

ბერლინი. გუშინ რეიხსტაგის დეპუტატის თავისუფალ მოაზრე მიულერის თავჯდომარეობით გაიმართა მრავალრიცხოვანი კრება. რუსეთში ებრაელების ჟლეტის წინააღმდეგ პროტესტის გამოსაცხადებლად. კრებამ ერთხმად დაადგინა: „თანაგრძნობა გამოეცხადოს ჟლეტა-ხოცვის მსხვერპლთ და ზიზღი ამ ჟლეტის მომწყობთ“. ამ რეზოლიუციას სახელმწიფო სათათბიროს თავჯდომარეს გაუგზავნიან. დადგენილ იქმნა აგრეთვე, რომ ჰააგის კონფერენციას წარუდგინონ განსახილველად საერთოდ ებრაელთა საკითხი.

ქართველ კათოლიკეთათვის ეპარქიის გახსნა საქართველოში, ქ. ტფილისში*).

ამ წერილში ნახსენები „საქართველოს“ (Giorgiae) სახელით უნდა ვიგულისხმოთ სამცხე. ამას გვიმტკიცებს, მგზავრთა მოთხრო-

*) იხილე ჯვარი ვაზისა № 1-2

ბის გარდა, თვით ყვარყვარე ათაბაგის წერილი, რომელსაც ქვემორე მოვიყვანთ. ეს სახელი დაერქვა სამცხე მარტო ყვარყვარეს დროს მისის გაძლიერების გამო. ხოლო აქ დასახელებული „სპარსეთი" უნდა ვიგულისხმოთ ქართლად და არა სპარსეთად. ამასაც გვიმტკიცებს გიორგი მეფის წერილი, რომელსაც ქვემოთ მოვიყვანთ.

რომ აქ დასახელებულ კათოლიკეთა რიცხეში მარტო ერი არ ყოფილა კათოლიკე, არამედ თვით საქართველოს კათალიკოსიც, ქართლის მეფე გიორგი, სამცხის მთავარი ყვარყვარე მეორე და სამეგრელოს მთავარი ბენდია. ამასაც გვიმტკიცებს ხსენებულის ბოლონიელის ლუდოვიკესადმი პაპის პიი მეორის შემდეგი წერილი 1458 წ.

„პაპი პიი II. საყვარელ შვილს ლუდოვიკე ბოლონიელს, ჩვენს ნუნციოს.

„სარწმუნო მოხსენებიდგან ვცანით, რომ ჩვენთა წინა მოსაყდრეთა ნიკოლოზ V და კალიქსტო III რომის პაპთა მიერ თქვენ წარგზავნილით ჩრდილოეთისა და აღმოსავლეთის ქვეყნებში ქრისტიანებრივის სარწმუნოებისა და სამოციქულო საყდრის პატივის საქმეთა გამო; მღვდელთ მთავრები, მეფენი და ეგრეთვე ქრისტიანე ერი, რომლებიც ცხოვრებენ ურწმუნოთა შორის, მრავლად ნახეთ იქა, განამტკიცეთ და განაძლიერეთ სარწმუნოებაში, რამდნათაც კი შეგეძლოთ; ნეტარ ხსენებულ კალიქსტო პაპს მოუტანეთ ზოგიერთი მათგანის სანუგეშო პასუხი, საიდგანაც ცხადათ სჩანს, რომ კვალად მრავლად არიან მეფენი და ერნი კათოლიკე ქრისტიანენი, რომლებიც რომის ეკკლესიას პატივსცემენ, აღიარებენ, ჰსწამთ და კიდეც ჰქადაგებენ, რომის პაპი საქრის ქრისტეს ნაცვალი და პეტრე მოციქულის მოსაყდრეთ; მათ შორის არიანს.... ეგრეთვე ქართველთ კათოლიკოსი, მეფე სპარსეთისა (გიორგი), მეფე ქართველებისა (სამცხის ათაბაგი), მეფე სამეგრელოსი (ბენდია). იმპერატორი ტრაპეზუნტიმა და ეგრეთვე სპარსეთის ერი (ქართლის ერი), რომლებიც ეკკლესიის წესსა და დოგმატებზე შეერთებულნი არიან და რომლებიც დიდ პატივსცემენ წმინდა ფრანჩისკუს მონაზონებს.. 1458 წ. 4 ოქტომბერს, მღვდელ მთავრობის პირველ წელსა".

ეს წერილი საკმაოდ გვიჩვენებს, რომ მეთხუტმეტე საუკუნის ნახევარს საქართველოს კალოლიკოსი და მეფენი კათოლიკები ყოფილან. ესეთი გარემოება შემთხვევითი, ანუ მარტო დროებითი არ უნდა ყოფილიყო, არამედ იმ დროის წინათაც და მის შემდგომაც ყოფილან კათოლიკები და ჰქონიათ ერთობა. ამის დასამტკიცებლათ აქ მოვიყვანთ ერთს შესანიშნავს წერილს. საქართველოს კათოლიკოსის ნიკოლოზ მერვისას, რომელმაც 1742 წ. მისწერა პაპს ბენედიქტე მეთოთხმეტეს, სომხებს მიერ დევნულობის გამო:

„უნეტარესო მამაო ყოველთა მეფეთა უფალლესო და ყოვლად ღირსეულო, მიმნიჭებელო კურთხევათა, მოსამართლევ ყოვლისა სოფლისა, პეტრე მოციქულის მესაყდრევ და ერთისა წმიდისა კათოლიკე ეკკლესიისა თავედომო, რომელი ეკკლესიაც არს დედა ქვეყნის ყოველთა ერთა, რომელსაც ემორჩილებიან ყოველნი ენანი და ყოველნი ტახტნი ეამბორებიან თქვენს წმინდა ფერხთა და ლებულობენ ყოველთა ცოდვათა შენდობას, სულიერსა და ხორციელ ნათელს. წამდგარნი წინაშე თქვენის უმაღლესის ხელწიფებისა, მდაბლად და სიყვარულით ვემთხვევით ფერხთა თქვენთა და ვითხოვთ თქვენს სწყემსებრივ კურთხევას და შეწყალობას.

„როგორათაც უწინ, ძველი დროიდგანვე, ჩვენი ქვეყანა თქვენ [illegible]ჩილებოდათ, მსგავსადვე ჩვენც კვალად თქვენის კურთხევისა და მადლის მქადებელნი ვართ. თუმცა კი ზოგიერთმა ჩვენის საქართველოს პატრიარქმა თქვენდამი ჯეროვნად მისაგებელი მორჩილება დაივიწყა, ხოლო გევედრები, მათ ნუ დამადარებთ, რადგან მორჩილი და მზად ვარ ყველა თქვენი ბრძანება აღვასრულო. კარგა ხანია. რაც თქვენი პარტი კაპუცინები აქ ჩვენს საქართველოში იყვნენ. მეც განსაკუთრებულის სიყვარულით ვეპყრობოდი და მათთვის ყოველი სიკეთის და ბედნიერების მოპოვებას ვნატრობდი. შეტადრე ამ მოკლე დროს, სამი ანუ ოთხი თვის განმავლობაში, რა ჟამს მოიცვალა დომენტი პატრიარქი და მის ადგილს პა-

ტრიარქობის სიტყვა მე მოვეცა: მაშინ მეფედექი რათთვის ყველა სიკეთე და ბედნიერება მომეპოვებინა. მაგრამ ჩემი დიდი ხნის წადილის შესრულება სომხებმა არ დამაცალეს. რადგან ისინი ახლა ჩვენ აღარ გვიჯერებენ და ამ ქვეყანაში თავიანთი ნებისამებრ ბატონობენ. თქვენი პატრი კაპუცინები დაამწყვდიეს, ეგონად ჰგვემეს და დააწყლულეს, უარესის ქმნა აღარ შეიძლებოდა. გაატპატიურეს წმინდა ხატები და ჯვრები თქვენი ეკკლესიისა, შემდგომ თვით ეკკლესია და სახლიც ჩამოართვეს და თვით მიითვისეს, კაპუცინები ამ პროვინციაში აღარ დააყენეს. არამედ! უწყალოდ აქიდგან განდევნეს. ამ უწყალო დევნულობაში უფრო დიდათ სამწუხარო ჩვენთვის ის შეიქმნა. რომ ჩვენის თვალით ვნახეთ, როგორ დაეპირეს კათოლიკები თუ მამაკაცები და თუ დედაკაცები, თუ რანაირათ მეტოფიხვეს: ქონება სულ წაართვეს და ძალით კათოლიკე სარწმუნოებასა და თავიანთ მშობლებს განაშორეს. აწ ყველა აწ ყველა ქართველნი უმდაბლესად გვედრებით, რათა ამ პროვინციას თქვენი ხელი არ აიღოთ და უკაპუცინებოთ არ დაგვტოვოთ. ღვთის სიყვარულისათვის შეგვეწიოთ. ნუ მიუშვებთ რათა ფოლდენი ხალხი წარწყმდეს, ნურც ჩაკლებთ თქვენს ჰყმენილს ერს გათოცებულ სარწმუნოებს: თქვენს უმაღლესის დიდებულ ჭიბიხათვის ძნელი არ არის. თუ ერსა და თ ჩვენ შეგვეწიოთ. სხვა დანარჩენს ჩვენს ამბავს მოგახსენებენ თქვენივე პატრები. კათოლ... პატრიარქი ნიკოლოზ".

ამ წერილიდგან ნათლად სჩანს, რომ უწინ საქართველო და ქართველი კათოლიკები პაპებთან შემოერთებულნი ყოფილან და მათ ემორჩილებოდნენ, ხოლო ზოგიერთს (და არა ყველას) კათოლიკოსს დაუვიწყებია ის ერთობა და მორჩილება.

ამ კათოლიკოსის წერილში მოხსენებულ უწინდელ ერთობას საკმაოდ ეთანხმება პაპის კლემენტე მეცამეტის წერილი, რომელიც 1763 წ. მისწერა მთელ კავკასიის ერსა და ამბობს, რომ უწინ მათნი წინაპარნი კათოლიკე სარწმუნოებას აღიარებდნენ. ქრონოლოგიურის წესის მიხედვით ამ წერილსაც აქ მოვიყვანთ, რადგან შეეხება ჩვენს საგანს.

„პატივცემულ ერის თავ-კაცთა და კავკასიის ყოველთა მცხოვრებთა.

„პაპი კლემენტე მეცამეტე. პატივცემულნო გვამნო, მშვიდობა და ზეციერი მადლი.

„რომის მღვდელ მთავრებმა, რომელთა სულიერ მზრუნველობას მინდობილი აქვს მთელად კაცთა ნათესავის ცხოვრება, დიდი ხანია მას აქვთ. რა კი სცნეს, თქვენნი წინაპარნი უწინ კათოლიკე სარწმუნოებას აღიარებდნენ. ცდა არ დაუკლიათ, რათა ამავე სარწმუნოების მოძღვართა მიერ აეხილებინათ თქვენთვის თვალი, გამოეყვანეთ იმ სიბნელისაგან, რომელშიაც ვლით და ნათლისან გზას წარემართეთ. რის გამო მრავალ გზის მოგივლინესთ მოციქულებრივი კაცები. რომელთაც თქვენში სულიერ მოძღვრების მიყენით უნდა მიეღოთ თავიანთი შრომის ფრი ნაყოფი, ესე იგი, თქვენი სულის ცხონება, ხოლო ღმერთმა თავისი მიუწდომელის სიბრძნის განგებით, რა კი ჯერე არ ინება ჩვენთა წინა მოსაყდრეთა ცდის სუსებით სისრულეში მოყვანა, აწ ჩვენ, მისის მოწყალების სხივებით დავადგინეთ თქვენდამი წარმოვგზავნოთ სხვა ახალი მოძღვარნი, რომელნიც ქრისტიანებრივის სარწმუნოების განფენისა და თქვენთა სულთა ცხონების კეთილის სურვილით ეგოდნათ გამსჭვალულნი არიან. რომ არ უშინდებიან და უკან არ იხევენ არც გზის სიშორისა და სიძნელის, არც იმ დიდ და მრავალი განსაცდელის გამო, რომელიც მოელისთ ამისთანა მოციქულთ მგზავრობის დროს. ამიტომ კვალად და კვალად შეგავეცანებთ და გევედრებით, რათა ეს მოძღვრები სახიერებით მიიღოთ. გულმოდგინებით მოისმინოთ და სიმშვიდით შეიწყნაროთ მათი სიტყვა იმავე სარწმუნოებისათვის, რომლითაც შესაძლებელია თქვენი სულის ცხონება და რომლის გარეშე არა არს ცხოვრება. აწ დიდის გულ მხურვალებით ვევედრებით ღმერთსა, რათა თავისის მადლის ნათლით განანათლის თქვენი გონება, აღძრას თქვენი გული და მოგანიჭოსთ ნათელი ჭეშმარიტების ცნობისა. რომით, 3 თებერვალს, 1763 წ. მღვდელთ-მთავრობის მეხუთე წელსა".

(გაგრძელება)

საზოგადო მიმოხილვა

რუსეთი. კერძო მკვლელობას ბოლო არ აქვს. — გაფიცვა სხვა და სხვა ქალაქებში ხდება. სათათბიროს უმთავრესი პირებისგან შემდგარ მინისტრობს მოელიან.

ქართული სიძველეები. — ქუთაისის ბაგრატის ტაძრის ნანგრევები.

საფრანგეთი. — კამბოჯის მეფე მოვიდა თავისის დიდის ამალით მარსელში.

— ქ. მარსელში დიდი ცეცხლი გაჩნდა; ზარალი 400, 000 ფრანკისაა.

— სვეცის რუს სამღვდელოსათვის შემდეგ საზოგადოებამ 141 ფრანკი [illegible] გა-უგზავნა.

— სენის პრეფექტმა წარადგინა სია [illegible] რომელნიც უნდა [illegible] 31 ივლისში.

— დრეიფუსის საქმე განახლდება ხელ-ახლად: ამართლებენ დრეიფუსს.

ავსტრო-ვენგრია — იმპერატორი კმაყოფილი დარჩა ჯარზედ და მიანიჭა ტიტული [illegible] გენერალს.

— უნგრეთის მრეწველთა პრეზიდენტმა [illegible] ამერიკელ მინისტრთან [illegible] წარადგინეს 1906 წლის ხარჯი. მთელი შემოსავალი არის 1, 299, 765, 378.

გერმანია — იმპერატორი [illegible] დაესწრო გენერალ [illegible] სახელობაზე აგებულ ძეგლს. მოსაგონებლად 1870 წლის გერმანიის ზღვაოსნობის განწესებისა.

იტალია ქ. მადრიდის ხმოსნებმა მო-

სახსენებლად მეფე ალფონსის XIII დაქორწინების ვიკტორია-ევგენია ბათემბერგის პრინცესაზედ, გადასწყვიტეს რომ ააშენონ მადრიდში ერთი თეატრის შენობა და უწოდონ სახელად «დედოფალი ვიკტორია-ევგენია».

— ხალხში ანარხისტთა წინააღმდეგ ზიზღი ცხოველდება და იზრდება. სოციალისტ დასაჯეს ბოროტის ჩამდენი.

— პირველ ივლისიდგან დამოუკიდებლ კანონი მკვლელობაში შევა.

— ისპანიის მინისტრები და ვატიკანი ცდილობენ კონკორდატის სისრულეში მოყვანას.

— მეფე ალფონს XIII-მა, დედოფალმა და სხვა სასახლის პირთა, ინახულეს სეგოვი მიბრძანდნენ გრანჯაში.

— მეფე დაესწრება მინისტრთა კრებას.

რომი

(საკუთარის კორესპონდენტისაგან *)

ამ ჟამს, რომლის წმიდად გამოცხადება უნდა მოხდეს ანუ მოწამედ არს, ღმრთისაგან მისი ეწოდება «Servus Dei» პირველი საჭიროება ამ პირისათვის ის არის, რომ ის უნდა ცნობილ იქნას [illegible]

*) იხილე ვარსკ. № 12.

მღვდლობით რაიმე საეჭვოდ წესიერის მიიღო. შემდეგომ ეპისკოპოსი შეადგენს საეპარხიო სამსაჯულოს და გამოიძიებს ყველა შესაფერისს საგანს: თუ ჯეროვნად და შესაფერად სცნო, მაშინ ყველა ამ საქმეების ქაღალდს თავის ბეჭდით შემოწმებულს და დაბეჭდილს, გაგზავნის რომში 'რიტუალების საკრებულო კრებას'. მასთანვე დანიშნავს თავის შუა-მავალს, -Postulator- რომელმაც უნდა იზრუნოს და თვალ-ყური ადევნოს საქმის წარმოებას კრებაში. ამ შუა-მავალს შემწედ დაენიშნება ერთი ადვოკატი, რომელმაც მასთან ერთად უნდა იღვაწოს. პირველი მოქმედება კრებისა დაიწყება იმით, რომ გამოიკვლევს განზრახვას, ანუ დეკრეტს, რათა წარმოებაში შეიტანოს ეპისკოპოსის მიერ წარდგენილი პროცესი. მასთანვე შემდეგში დიდის ყურადღებით გამოიძიება მიცვალებული ღვთის მონის ნაწერებისა. თუ აქამდე აღმოჩნდა რაიმე, რომელიც იქნა დაწუნებული მისი სარწმუნოების გამო, მაშინ საქმის წარმოება მისთვის სამუდამოდ დაიხურება.

შუა-მავალი ადვოკატითურთ კრებას წარუდგენენ მიცვალებულის მოკლე სათნოებათა აღწერას, პროცესის გარემოებას და მოკლე ცხოვრების ისტორიას, აგრეთვე სათხოვარსაც ამ ეპისკოპოსების და მონასტრებისას, რომლებიც თხოულობენ დაწყებულ იქნეს საქმის წარმოება. ცხოვრებას, ნაწერებს და სათნოებათა კრება დიდის [illegible] იკვლევს, ისე როგორც ადვოკატები რომელიმე მოსამართლე საქმის გარჩევის ჟამს, რათა თუ რაიმე წინააღმდეგი აღმოჩნდება, რომ უმიზეზოდ არ დაიწყოს მისი პროცესი. ამ დროს კრებაში ხსენებულ დანიშნულია შემოწმებელი სარწმუნოებისა: -Promotor fidei- (მდაბიურად უწოდებენ მას ეშმაკის ადვოკატს). ეს სცდილობს ყველანაირად და წინ უძღვება ბევრნაირი სიძნელეების აღძვრით, რომ საქმე დაიხუროს სამუდამოდ. თუ ამის წარმოებაში ყველა სიძნელე ადვოკატმა [illegible] მისცა და დაარწმუნა, და თუ კრების მეორე [illegible] მოკლე გამოძიებამ [illegible], რომ საქმე [illegible] მოხდეს, [illegible] მიცვალებულის [illegible] საქმის [illegible] და მის [illegible] მაშინ [illegible] წარ[illegible] საქმის [illegible] [illegible] და ამ თავის

განზრახვას (დეკრეტს) წარმოუდგენენ პაპს [illegible] სხვა სხდომაში, რომელსაც თვით პაპი ესწრება. მაშინ ესეც თანხმდება ამ განზრახვის დამტკიცებაზე.

ამ დროის მიცვალებულს ეძლევა ღირსშესანიშნავი სახელი ანუ [illegible] და უწოდებენ [illegible] -Venerabilis-. გარნა ამ საჯაროთ სახელით მას არავითარი ლოცვები ეძლევა, და ამიტომ საქვეყნო ღვთის-მსახურება მას არ მიეცემა.

ახლა ხსენებული კრება იწყებს ბედნიერის საქმის წარმოებას პაპის ბრძანებით. პირველად იკვლევს, თუ ამ პაპის რომელსამე ხელისმაგვარი საქვეყნო ღვთის მსახურება. ვინც ეს აღმოჩნდა, მაშინ სამუდამოდ დაიხურება მისი წარმოების საქმე. და რაგინდ დიდი საწმიდის ნიშნებიც ყოფილიყო, მას აღარას დროს ეყოლება წმიდად შერაცხვის დიდება, რადგან საქვეყნო ღვთის-მსახურების მიცემა უნდა მოხდეს ოდეს სავსებით განჩხრეკილება. კრება ყველა გამოძიებებში უმთავრესად ხსენებული სარწმუნოების მჩხრეკელი [illegible] წინ აღუდგება, და სხვა და სხვა საბუთის წარმოდგენით საქმის წარმოების დასახურავად. ეს ისე როგორც მოსამართლის პროკურატური სასამართლოში ბრალდებულის შესამჩნევად დასახურავს. თუ თავის [illegible] საქმეს [illegible]. მაშინ ეს დაბრკოლდება პაპის დეკრეტით ანუ განზრახვით.

ამ ნაირი გამოძიება მოხდება შესახებ ამა-ნუ? თუ ეს ბედნიერი ნამდვილად [illegible] [illegible] რომელიც წმიდა და ქრისტიანის სარწმუნოების [illegible] [illegible] თუ ამ თავის [illegible] საქმე [illegible] დამტკიცა, მაშინ შეუდგებიან გამოძიებას მის სათნოებათა და მოქმედებათა სასწაულთა. ეს გამოძიება ყველაზე უფრო მძიმე [illegible] და [illegible]. რადგან ამ დროს ყველა [illegible] [illegible] მოწმეებს, [illegible], ანუ [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ეს გამოძიებაც [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], რომელნიც [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] მაშინ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] სათნოებათა.

თუ ამას თავის ხელმძღვანელმა უმოქმედოდ სასწავლი, ეს არ კმარა მისი ქმადა მერამხასათავის, უკანვლად საჭიროა. მისი სავკლადის შემდგომ, არა სასწავლი მანე, რათა ამათი ღმერთმა როგორმე გამოაცხადოს თავისი მაღალი ხაწმადე კედლისას წინამე. თუ სასწავლებში მეცხბიან რომელიმე სხეულის განკურნას, გამოძიებამ უნდა შეამოწმოს, რომ სნეულის უკურნებელი იყო, განკურნა მოხდა უცბად, სწრაფად და განკურნული პირი შემდეგში აღარ ჩავარდნილა იმავე სნეულებაში; გარდა უნდა გამოცხადდეს, რომ თვანერ ექვსის, ესე ფაკარადამ წელობა მაანიჭა ამ ლუთის ძალის მეოხებით. ამ გამოძიებაში არავითარ სხავუდობა მეცნიერ ხამეცნიერების ხელოვნებს, ექიმის დაწვრილებით იკვლევენ, თვით განთქმულ სწავლად მკურნალთაც თავიანთ აზრებს ხმობენ, რათა ნათლად აღმოჩნდეს, რომ ესრეთ განკურნებული სნეულებისა მორჩენა ზესთა ბუნებივი მოვლენა იყო და მარტო ღმერთის მოქმედი მისი განკურნა.

(შემდეგი იქნება)

გაბრიელ ეპისკოპოსის მიწერ-მოწერა

(შემდეგი) *)

საქართველოს ეგზარხოსს, გაბრიელ ეპისკოპოსისაგან, 2 ნოემბერს 1893 წ. № 2646.

მაღალ ყოვლადუსამღვდელოესობავ მეუფეო მოწყალეო მწყემს მთავარო!

ძლიერ გამოწვეულობისა თქვენი მაღალ ყოვლადუსამღვდელოესობისა 5 ივლისს ამა წლისა **№ 2645**, მაქვს პატივი უმორჩილესად წარმოგიდგინოთ ჩემი მოსაზრება კავკასიის სამოსწავლებლო ოლქის მზრუნველის მოხსენების შესახებ, რომ ვითომ მოუხერხებელია ქართველ სამღვდელოებას ემორჩილებოდეს პირველ-დაწყებითი სწავლა განათლების საქმე ამ მხარეში. არ შემიძლია დავფარო ის მწუხარება და სულის კვეთება, რომელიც ვიგრძენი მე როცა წავიკითხე აღნიშნული მოხსენება მზრუნველისა. ეს მოხსენება განუზღვრელ შეურაცხყოფას აყენებს არა თუ მარტო საქართველოს სამღვდელოებას, არამედ მთელ საქართველოს ერსაც. სამღვდელოებას, მისი აზრით, ვითომ არ შეეძლოს როგორანთ წაყვანა სწავლა-განათლების საქმისა და აგრეთვე ჰგონობს მათ არა კეთილ საიმედოთ პოლიტიკურის მხრითაც; ამ გვარივე პოლიტიკურ ბრალს სდებს აგრეთვე ქართველ ერს, რომელთა სურვილი ვითომ საქართველოს დამოუკიდებლობისაა. საზოგადოთ მზრუნველის მოხსენება დაბეზღების შთაბეჭდილებას ახდენს, რადგანაც რომ ეს სამძიმო და შეურაცხყოფითი ბრალდება არამტკიცდება არა ვითარი სინამდვილით (ფაქტით), რასაც ჩვენ შემდეგში დავინახავთ. ეს რაღაც საზოგადო გაუთვალისწინებელი წამოსროლილი სიტყვებია, რომელსაც არ აქვს არა ვითარი დამტკიცებანი, რომლის გაქარწყლება და დარღვევა ფაქტიურად შესაძლებელი იყოს.

უწინარეს ყოვლისა, როგორიც მოსალოდნელი იყო, ე. მზრუნველი ბრალს სდებს საქართველოს მღვდელმთავრებს, რასაკვირველია, ქართველებს. რაღაც საშინელი შეერთი შიშით ე. მზრუნველი უთითებს, რომ საქართველოში ოთხი ქართველი მღვდელმთავარია; (ორი ეპარქიელი და ორიც ქორ-ეპისკოპოსი) ეს კი, ე. მზრუნველის აზრით, ძალიან საშიშია მთავრობის მიმართულებისათვის. საკვირველია ვიკითხოთ ვინ შეეძლო და ვინ უნდა იყოს საქართველოს ეკლესიის მღვდელმთავრებათ, თუ არა ქართველები? არა თუ ე. მზრუნველმა არ იცის, რომ სასულიერო მწყემსნი ერისა უნდა იყვნენ უეჭველად იმ ხალხის შვილნი, რომელსაც ეკუთვნის მისი სამწყსო, რასაკვირველია, გარდა ზოგიერთი განსაკუთრებული შემთხვევისა, როგორიც მაგალითად, იმერეთში არ შეიძლებოდა დანიშნო ტომით ქართველი ეპისკოპოსისა, ვინაიდგან არ მოიპოვებოდა ქართული მცოდნე ამ ასპარეზისათვის მომზადებული პირი და ამისთვის იქ დანიშნეს ეპისკოპოსათ ტომით რუსი. — ეს არის თვით შეურყეველი კანონი ქრისტეს ეკლესიის მმართველობისა. სული წმიდის ძალი მისთვის გადმოვიდა მოციქულებზე და ასწავლა მათ სხვადა სხვა ენები, რომ ყოველ ხალხს შესძლებოდა მოესმინა ქრისტეს მცნება დედა ენაზე. რა მწყემსი იქნებოდა ხალხისა ის, რომელმაც არ იცის ენა, ხასიათი, ჩვეულება თავისი სამწყსოისა? თუ ე. მზრუნველი ფიქრობს, რომ ოთხი მღვდელმთავარი მეტია საქართველოს პატარა კუთხისა-

*) იხ. „ჯვარი ვაზისა" № 12.

საქართველოს

თვის, მაშინ მე ნება მაქვს ვკითხო მას: არა თუ მან უკვე იცის რამდენი მღვდელ-მთავარია საჭირო საქართველოსათვის, ვინემ თვით უწმიდესმა სინოდმა?

შემდეგ ე. მზრუნველი განაგრძობს, რომ თვით ეკლესიის მწყემსნი სამრევლო სკოლებისა საქართველოში მოწოდებულნი, ხელმძღვანელნი მღვდლები, მასწავლებლებათ კი, — რომლებსაც აქვსთ დასრულებული სხვა და სხვა სასულიერო სასწავლებლები. ე. მზრუნველის აზრით ქართველ სამღვდელოებათა შორის ცოტაა ისეთანა პირნი, რომლებსაც შეეძლოთ ხალხის განათლების საქმის რიგიანათ წაყვანა. მაგრამ დამტკიცება კი ამ მოსაზრების შესახებ არ მოყავს რა; მე კი იმედი მაქვს დავუმტკიცო მას, რომ იგი ძლიერ სცდება. საქართველოში სწორეთ ისე, როგორც რუსეთში სახალხო სკოლები დაარსებულნი და შენახულნი სამღვდელოების მზრუნველობით: რწმუნებულ ჩემდამი ეპარქიის ქალაქებში სამღვდელოებამ ისურვა გახსნა, ჩემი მოთავეობით, სამრევლო სკოლებისა; [illegible] რომელნიმე არსებული და თან და თან თვით ასაზრდოებენ მატერიალურად, მაგრამ, მოულოდნელად [illegible] ეპარქიის გუბერნიაში დაწესდა სახალხო სკოლების დირექცია; მასწავლებლათ ამ სკოლებში ინიშნებოდნენ, უმეტეს ნაწილათ, ის პირნი, რომლებიც სწავლობდნენ სამრევლო სკოლებში, ე. ი. მოსწავლენი სასულიერო სასწავლებლებისა. ამ დროიდგან დღემდე აქამომდე უმეტეს ნაწილი მასწავლებლებისას სამინისტრო სახალხო სკოლებში შეადგენს იგივე სასულიერო სასწავლებლებში სწავლა დამთავრებულნი, მაშასადამე, თუმცაღა სასულიერო სასწავლებლებში სწავლა-დამთავრებულნი დღემდისაც შეადგენს სამინისტრო სკოლების მასწავლებლების უმეტეს ნაწილს, კითხვაა, რისთვის ამათვე არ შეუძლიათ სამრევლო სკოლების კარგათ წაყვანა? ე. მზრუნველი გვიმტკიცებს, რომ ვითომ მღვდლები არ არიან კარგი ხელ-მძღვანელნი სამრევლო სკოლებისა, მაგრამ მას ამის შესახებ არა ვითარი დამტკიცებანი არ მოყავს. — ეხლა საქართველოს ეპარქიაში ოთხჯერ უფრო მღვდლები სემინარიაში სწავლა დამთავრებულნი არიან; თუმცაღა იმერეთის ეპარქიაში უმეტესი ნაწილი სამღვდელოებისა არ არიან სემინარიაში სწავლა დამთავრებულნი, მაგრამ ეს არა ვითარ დაბრკოლებას არ აძლევს სკოლის საქმეს, ვინაიდგან, ამ გვარ შემთხვევაში, მასწავლებლების თანამდებობაზე ინიშნებიან სასულიერო სასწავლებლებში სწავლა დამთავრებულნი, რომლებიც ადვილათ ღებულობენ სამრევლო სკოლების მასწავლებლობის მოწმობას. ადრე მომავალში იმერეთის ეპარქიაშიაც ცოტა დარჩება ისეთანა სამრევლო, სადაც არ იქნებიან სემინარიაში სწავლა დამთავრებული მღვდლები. ე. მზრუნველი სთვლის სემინარიაში სწავლა დამთავრებულ სკოლების უვარგის ხელ-მძღვანელათ, მაგრამ რისთვის და რა მოსაზრებით ეს არ მესმის და თვით იგი არაფრით არ ამტკიცებს. თუ უმეტესი ნაწილი ოთხ-კლასიან სასულიერო სასწავლებლებში სწავლა დამთავრებულნი იყვნენ და ეხლაც არიან მასწავლებლათ სახალხო სამინისტრო სკოლებში, რისთვის იმათ და უმეტესად კი სემინარიელებს არ შეუძლიათ რიგიანათ წაიყვანონ სწავლის საქმე სამრევლო სკოლებში? სხვა გვარათ სად არის თვითეულ სახალხო სკოლებისათვის მაღალ განათლების მქონე მასწავლებლები. —

— მოიპოვებიან — ამბობს ე. მზრუნველი, — იმ გვარი სამღვდლო ხელის მასწავლებლები, რომლებმაც კარგათ არ იციან რუსული ენა. — ეს შეიძლება ძველ დროში იყო, როდესაც ძლიერ ცოტანი იყვნენ მომზადებულნი მასწავლებლები, ეხლა კი ეს შეუძლებელია. ყოველ შემთხვევაში პროგრამმა და [illegible] სწავლისა სამრევლო სკოლებში არ არის ისე როგორც [illegible] სამინისტრო. რომ მართლა საჭირო იყოს [illegible] პროგრამისა.

— პროგრამა მასწავლებლებმა. — კიდევ ამბობს ე. მზრუნველი. — სრულიად არ იციან რუსული ენა. — ეს ეხლა არის გზით არ შეიძლება, ამის გამო აღნიშნული მოსწავლეებიც სამართლებ მოკლებულია. — პირიც და მერეც ე. მზრუნველი არ ცხრება და ახდენს რაღაცა მისტიკური გამოკვლევას შინაგან რწმენისას ზოგიერთ ქართველ სასულიერო პირებისა, რომლებიც ვითომ დამყარებულნი ნამდვილი ქრისტიანულ რწმენაზე პირიც [illegible]. რომ [illegible] [illegible] მართლმადიდებლობის [illegible] გამოხსნა და [illegible]

მზრუნველმა ამგვარი ვითომ შინაგანი რწმენა ზოგიერთა ქართველებისა? ხომ მზრუნველი წინასწარმეტყველი, ყოველგან მყოფი და ყოვლის მცოდნე არ არის; უფრო სარწმუნო და თვალსაჩინო იქნებოდა აღნიშნა სად, როდის და ვინ გამოსთქვა ეს რწმენა და არ დაემყარებინა ეს მოსაზრება დაუმტკიცებელ მოსაზრებაზე. ამ მოსაზრებაში არა ვითარი სიმართლე არ არის, სხვა იმისთანა ერი, რომელსაც ისე მხურვალედ უნდოდეს რუსული ენის შესწავლა, როგორც ქართველებს. — როდესაც მთელ რუსეთის იმპერიაში გამოაცხადეს მანიფესტი სახალხო სწავლა-განათლების საქმის სამღვდელოების ხელში გადაცემის შესახებ, მაშინ ყოფილმა ეგზარხოსმა განსვენებულმა პავლემ 17 ოკტომბერის 1884 წ. № 4354, მოწერილობით მომთხოვა მე წარმედგინა მისთვის ჩემი აზრი იმისი შესახებ, თუ რა ადგილი უნდა მიეცეს რუსული ენის სწავლებას საქართველოს სამრევლო სკოლებში. მიმხედველმა იმ მოსაზრებისა, რომ სამრევლო სკოლებში კურსი ხან-გრძლივი არ არის, პროგრამაც მცირეა და აგრეთვე მოწაფეების ცოდნებაც ხელს შეუშლის რუსული ენის სწავლების სასურველ ნიადაგზე დაყენებას, გამოსთქვა ის აზრი, რომ საგნების სწავლება სკოლებში უნდა სწარმოებდეს ქართულ ენაზე. მაგრამ მე, როგორც მცოდნემ საქართველოს ერის მიმართულების და სურვილისამ, ხსენებულ მოსაზრებას ეგზარხოსისას არ დავეთანხმე და ვუჩვენე, რომ იმგვარი სკოლები. სადაც რუსულ ენას არ ასწავლიან საქართველოში წარმოუდგენელია. ვინაიდგან ადგილობრივი მცხოვრებნი არ მოაბარებენ თავიანთ ბავშვებს იმ სკოლებში, სადაც არ ასწავლიან რუსულ ენას. შემიძლია მოგიყვანოთ რომელნიმე შესანიშნავი დამამტკიცებელი მაგალითები, თუ რა გულ-მხურვალედ ეკიდებიან ადგილობრივი მცხოვრებლები, რომ ადრე და კარგათ შეასწავლონ თავიანთ შვილებს რუსული ენა: ადგილობრივ მცხოვრებთა მდიდარი წოდება თავიანთ შვილებს თვით ენის ამობმისთანავე ასწავლიან რუსულ ენას და არა ქართულს. მე შემიძლია დავასახელო რომელინიმე მაღალი გვარეულობა საქართველოს თავად-აზნაურობისა, რომლების შვილებმა რუსული ენა იციან ძლიერ კარგად, თავისი სამშობლო ქართული კი ძლიერ ცუდათ. რუსული ენის სწავლება თანდათან ვრცელდება აგრეთვე დაბალ წოდებაშიაც, განსაკუთრებით ქალაქებში ვერ წარმომიდგენია თუ კირილე პეტრესძემ არ იცოდეს ყველა ეს მაგალითები, მაშ რა საბუძვლით ჰფიქრობს იგი, რომ მხოლოდ სასულიერო წოდებაა ჩამორჩენილი სხვა წოდებაზე რუსული ენის შესწავლაში. ნამდვილათ კი სულ წინაღმდეგი ხდება: სასულიერო წოდება როგორც რუსეთში, აგრეთვე საქართველოში ყოველთვის ყველა წოდებაზე წინ მიდიოდა განათლებაში, განსაკუთრებით კი რუსული ენის შესწავლაში. მაგრამ თვით სიცრუე და სიმართლეს მოკლებული ბრალდება საქართველოს სამღვდელოებისა მდგომარეობს იმაში რომ სამღვდელოებათა წრეში, ე. ი. იმ წრეში, რომლისაგან, მზრუნველის სიტყვით, იკრიფებიან სამრევლო სკოლების მასწავლებლები, თითქო სუფევდეს წარმოდგენა (იდეა) საქართველოს განცალკევებისა. სკოლის მასწავლებლებათ მიდიან მღვდლის შვილები; ეს ახალგაზრდები თითქმის 16-18 წლის არიან. მათზე ხსენებული ბრალდების მიწერა სწორეთ რომ სასაცილოა. მიმხედველი იმისა, რომ ადგილობრივ მცხოვრებთა შორის მოიპოვება რომელინიმე უქმი ადამიანები, რომლებიც, როგორც არა მყოფნე რაიმე საქმისა, ეტანებიან რაღაც ლელურ იდეებს; არა თუ ყველა ეს უნდა მივაწეროთ მთელ წოდებას და მათ უდანაშაულ შვილებს, რომლებიც იზრდებიან სკოლებში და სახლში თავიანთი მშობლების ზედამხედველობის ქვეშ: მაშ რისთვის შეუწყნარებლად და დაიტანჯოს იგინი? ჩემი აზრით ამგვარი მოქმედება იქნება უწესო და მოუტევებელი. არასოდეს და არც ერის სახელმწიფოში არ ყოფილა მაგალითი, რომ მთავრობას რომელიმე გზა დაკარგული პირების გამო იქვე შეეტანის და შეუწყნარებინოს მთელი ერი, განსაკუთრებით კი ჩვენ, ქართველები, რომელთა შორის იშვიათად შეიძლება იპოვოს კაცმა ამ გვარი პირები, მაშასადამე არ შეიძლება არ გამოითქვას ზიზღი ამ გვარ ცილის წამებაზე სახელმწიფოს საუკეთესო ერისადმი.

(შემდეგი იქნება.)

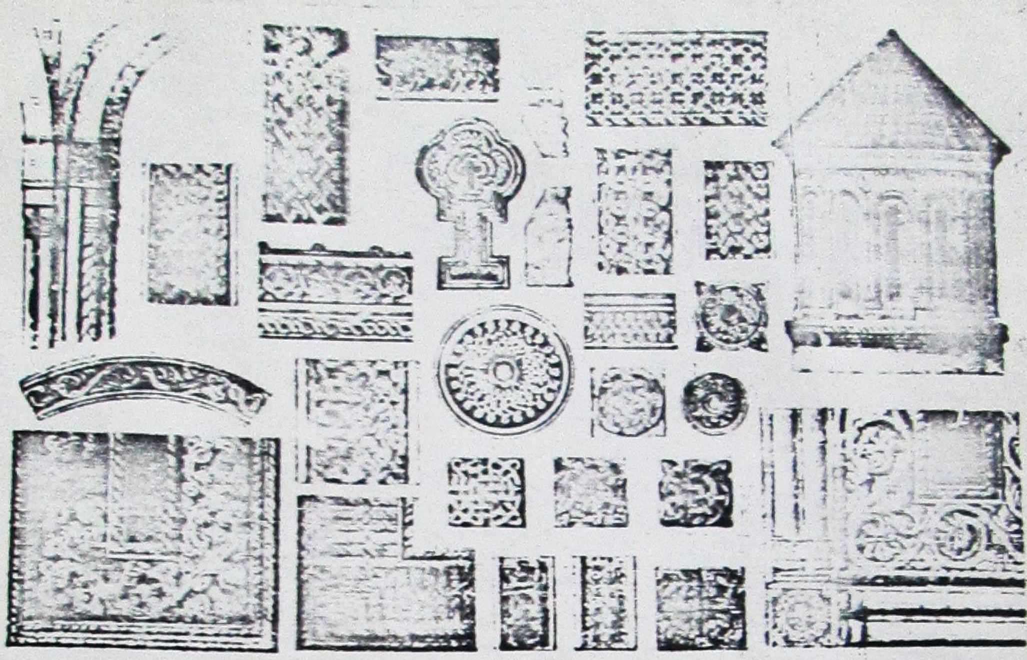

ქართველთა ხელოვნება. — ბეთანიის ეკლესიის ჩუქურთმები.

მეტეხის ციხეში

(მოგონება) *)

ბუნებამ და აგებულებამ თავისი მოითხოვა. საჭირო იყო საჭმელ სასმელზე მეფიქრა. საპყრობილეს წესი და რიგი ჩემთვის უცნობი იყო და როცა ზედამხედველმა შემოყო თავი და ბილეთი ჩამაბარა, სადაც მე ვიყავ ჩაწერილი და ვერქმეოდი მე-23 ნომრის ტუსაღად, მე ვკითხე მას: საჭმელ სასმელზე რა უნდა ვიფიქრო მეთქი.

— თქვენთვის დღეს სადილი არ არის, მომზადებული, რადგან გუშინ გვიან მოგიყვანესთ.

— მერე?

— არ ვიცი, რა მოგახსენოთ!

მაგრამ გულკეთილმა დარაჯებმა მომიხერხეს და მომიტანეს იმ დღეს ერთი ნაჭერი შავი რუსული პური და პატარა ნაჭერი კუპატი. პირველ დღეს ასე, როგორც იყო გავატარეთ. უნდა მოგახსენოთ, საჭმელზე უფრო ის მიხაროდა, რომ თავი დამანებეს და გამითავეს, რადგან სიცივისა ძალიან ვუფრთხოდი.

*) იხ. „ჯვარი ვაზისა" № 12.

მეორე დღეს მოვაწყეთ საჭმელ-სასმელის საქმე. როგორც მიხერხდა შეძლებისდაგვარად მეტეხში: ვამოვგზავნე ჩაისთვის ჩაინიკი: ჩაისთვის მოსამსახურეს (განგებ დანიშნული ტუსაღი) მოჰქონდა დილას და საღამოს ადუღებული და ვყიდულობდი თითო თითო სტაქან წყალს. ისიც უნდა მოგახსენოთ, რომ ზედამხედველები და დარაჯები ძალიან თავაზიანად და ადამიანურად მექცეოდნენ. ყველა მათგანში გულ ლმობიერება ეტყობოდათ. ვატყობდი ყოველთვის თანაგრძნობით მეპყრობოდნენ და უნდოდათ რითიმე შეემსუბუქებინათ ჩემი არა სანატრელი მდგომარეობა. მაგრამ მისს მაგიერ ციხის მმართველი გახლდა მეტის მეტი მედიდური და მკაცრი ისე, რომ ის, რომ გველაპარაკებოდა, გვკონებოდა. ამბობენ: ...ნეთში ბევრი ხანი და აქაც მუ... მას მიწერება არ ეტყობოდა ... ის იყო ცოტა მოუღლიმებელი და დაუნდობელი ერთგული! მაგრამ, არა მგონია ამას ვარკვევდეთ სრულიად. გული დარწმუნებული ვარ სხვა იყო....

ჩვენი ...

ფერეთ ერთ რიგზე დაწყვეტილი ციხის ახალ

შენობაში, რომელსაც აქ უძახიან სეკრეტნი ოდდელენიის, ზოგით ნაწილს უძახიან — სტაროე ზდანიის. მაგრამ კი არ ვიცოდით ვინ და ვინ ვიყავით დაპატიმრებული, რადგან ერთმანეთის ნახვა აკრძალული გვქონდა. ბოლოს კი ვხმარობდი მარტო ტუსაღებისთვის ცნობილ საშუალებას და ხანდისხანაც ვიყენებდი ტელეგრაფის ნიშნებს და ფრთილად ერთმანეთს ოთახიდან ოთახში ელაპარაკებოდით.

ჩვენ ყველას გვემსახურებოდა ერთი ტუსაღი, ჩამომავლობით გაბარელი ოსი, რომელიც ბედს გადმოეგდო მეტეხის ციხეში თავისი ცოლით და ორი პატარა შვილით, როგორც თვითონ იძახდა სულ უბრალოთ, იმათ აბრალებდნენ რაღაც ქურდობას. რადგან ბავშვებს პატრონი არ ჰყოლია, მისთვის მეტეხში თან ჰყავანდათ და აგერ ცხრა თვე აქვე ცხოვრობდნენ დედმამასთან. ამ ოსმა არ იცოდა, ჩვენდა საუბედუროთ, (იქნება განგებთაც იყო დაყენებული) არც ერთი ენა: არც ქართული, არც რუსული და არც (ოსური), მაგრამ ერთგულობას და მხურვალე გრძნობას ჩვენდამი — არ გვაკლებდა, თუმცა სასტიკათ აკრძალული ჰქონდა. საჭმელსამზადე ჭის საღამ-ხლამოზე შემოვიდებდა კარს და არნიკი — ისევ ტუსაღი, გვეკითხებოდა მეორე დღისთვის რა გინდოდა, ჩასწერდა, მეორე დღეს მოჰქონდა მეკვეთილი ჩვენს ოსს. რაოს, სათას შემოტანისა არ გვეკითხებოდენ: როცა შემოტანდნენ, მაშინ უნდა გვეჭამა და გვესვა. დანარჩენლის ნება არა გვქონდა, არც კარნადოშისა. სასმელიც აკრძალული იყო, მხოლოდ ავადმყოფებს ეძლეოდათ. საჭმელი ციხეში იმზადებოდა ორ ჯურათ: კაზენნი და საკუთარით ტუსაღების ხარჯით მომზადებული, ამ უკანასკნელს უძახიან მეტეხის ენაზე — дворянскій столъ, რომელიც შესდგებოდა მუდამ ერთი და იგივე ნაირი კერძისაგან: წვნიანი, კოტლეტი და ფორკოისაგან, მაგრამ, უნდა მოგახსენოთ ეს უკანასკნელი ახლოსაც რომ მოგიხვდება გული მერევა... მაგრამ, გაჭირვება მაჩვენე გაჭირვებს გაჩვენებო, ნათქვამია მაინც ხანდისხან გიახლებოდით, როგორც აზნაური მჭადსა...

ცოლ-შვილს და ნაცნობს — ნათესავების ნახვის ნება გვქონდა კვირაში ორ ჯერ, ხანდისხანაც — სამჯერ.

На свиданіе! დაიძახებდა ზედამხედველი და ხმა რუსით შემოვიდებდა კარს. მივყვებოდა სადამე კიბის თავზე დაროჯების თანადასწრებით ენახულობდით ერთმანეთს. რუსული ენის გარდა სხვა ენაზე ლაპარის ნება არა გვქონდა. **10 — 15** წამის შემდეგ მოვეაშორებდენ.

Кончай свиданіе! დაიძახებდა იგივე ზედამხედველი; უცხოთა შორის ჩვენი ნახვის ნება ჰქონდათ მარტო ციხის ეკიმს უფ. ვაშაკიძეს, რომელსაც წამლების და რჩევის გარდა, შემოჰქონდა ჩვენთან კეთილი სიტყვები, იმედი და ნუგეში...

ჟურნალ გაზეთების და ტელეგრამების ნებაც არ გვქონდა. საკითხავათ გვეძლეოდა ძველი ბალღუჯიანი ჟურნალები: დელო, რუსკი მისლი, ვესტნიკ ევროპი და სხვა. მაგრამ ისიც ზოგს თავი არ ჰქონდა, ზოგს ბოლო, ერთხელ, არ ვიცი რა სასწაულით ჩამივარდა ხელში დოსტოევსკი, იმასაც ბოლო არ ჰქონდა. მაგრამ ხანდისხან ღმერთი გვეწეოდა, არა თუ ჟურნალ გაზეთები და ტელეგრამები უფრო უკეთესები გვივარდებოდა ხოლმე ხელში და ვიძახოდით: **Слава богу — всякій добръ есть благо** — დღეში ერთხელ გვეძლეოდა სეირნობის ნება — **15** მინუტით.

На прогулку, დაიძახებდა ზედამხედველი და გაგვიღებდა კარს ჩვეულებრივ რკინების ჩხარა ჩხურით. აგვიყვანდნენ მაღლა სამ თავ კიბეს. ვზეირნობდით, რასაკვირველია, მარტოთა. სასეირნო ადგილი არ იყო დიდი, სიგრძით 30 და სიგანით 15 ნაბიჯი იქნებოდა. ერთის მხრით სამ სართულიანი მაღალი კოშკი ებჯინებოდა, მეორე — სამ მხარე მაღალი კედელი და კედელზე ფიცრის დარაბები ჰქონდა შემოვლებული ისე, რომ ქვეყნიერებისა ვერაფერს ვერ დაინახავდით გარდა ერთი პატარა ზემო ლურჯი ცისა. ვტრიალობდით ასე იმ კოშკის გარეშემო, სანამ ზედამხედველი არ დაიძახებდა მრძანებლობით მისის ხმით:

Кончай прогулку!

მაშინ, მაგიკურის სიტყვების შემდეგ, ისევ ბრუნდებოდით ჩვენს ბინაზე. კიბეებზე ასვლა — ხანდისხან — დროს, თუ მოვასწრობდით ფან-

ჯოდამ გადავწყვიტეთ ქალაქისაკენ. რომელიც იმ დროს თვალით და ბეჟრესით იყო მოცული ხოლმე — ის დღე დიდ ბედნიერათ ჩაითვლებოდა ჩვენთვის.... იმ ხანგრძლივი ყოფნის დროს მეტეხში მზის ნახვა მონატრული. მარტო ერთხელ, ჩემს ბედზე, როგორც ადრე მომიხდა სასეირნოთ ასვლა, იქ და ვნახე ერთ კუთხეში პატარა მზის შუქით განათებული ადგილი, მივარდი იქითკენ, მინდოდა მომესალმა სანატრელ შუქს, მაგრამ ეს ბედნიერება დიდხანს არ გაგძელებულა — მზე მალე ამოეფარა იმ წყეულს კოშკს და მომშორდა. გეგონება ისიც მწყრალათ იყოს ჩემზე... ასე ერთ ნაირად მიდიოდა დღენი ჩვენნი მეტეხის ციხეში. გარეთ რა ხდებოდა სრულებით არ ვიცოდით. იმისთანა გადაკარგულ ალაგას ვიყავით, რომ სალდათის ბაზარში ხოოლა ხარბაზნებისა არ გამიგონია. მხოლოდ მეორე დღეს ჩვენმა იმ დამტვერეულმა რუსულათ აჭარეიბით მითხრა: -ვჩერა მნოგო პუშკა სტრელიალ, ოჰ, მნოგო ჩელოვეკ უბილ, მნოგო ბოლშოი გასპადით სუდა მეტეხი ფრინოს-... შევატყე სანუგეშო ამბავი არა იყო რა! კიდევ ახალი სხვერპლი, კიდევ ახალი სისხლის ღვრა! ნუ თუ რევოლიუცია დაწყებულა ცხადად ვიფიქრე. — ოჰ, ღმერთო, ჩემი ცოლშვილი რა ყოფაში არიან და მთელი ხალხი?!! ჩემნი მოძმენი! ვიძახდი ამას ხარბათ. ასე ორი დღე ვიტანჯე. სანამ მეორისა ჩემი ცოლშვილის ნახვა, როცა მოვიდნენ. როგორც ვატყობდი, მფარველი თვალი იყო ჩემსკენ. პირველ ჯერ სეირნობის დროს ვიღაც საეჭვო კაცი გამოდიოდა ტუსაღის ტანისამოსში დაიწყო ლაპარაკი პოლიტიკაზე და ახლანდელ მოძრაობაზე, თავისი თავი გამაცნო სიმბირიდგან გამოქცეული პოლიტიკური დამნაშავეთ. მაგრამ ნახა რომ მისი საქმილო არ ვიყავი. მალე მომშორდა.

ჩემს მეტეხში ყოფნისას ერთს მოვლენას მივაქციე ყურადღება; საქმე იმაშია, რომ როგორც კამერებში, ისე სასეირნო ადგილში კედლებზე კვირულობდი მარტო ქართულზედ წაწერებს ზოგან რუსულს. ტუსაღების ხელით დაწერილებს, მაგ ხელითად ისინი სწერენ თავიანთ გვარიობას, რა მიზეზით არიან დატუსაღებული და როდის შემოსულან, ზოგან ჯამუშებს ლანძღავენ ერთმანეთს იმედს აძლევენ. ზოგს აქ სახელით გვარით პირველად იგი ჩემი ამხანაგთაგან ვინიცობა დაპატიმრებული — ეს ამოვიკითხე სასეირნო ადგილ ფიცარზე დაწერილი.

მაგრამ სომხურ ზედწარწერა არსად არ შემხვედრია, თათრული. თათრულსა მით აიხსნება, რომ თათრულებში წერა-კითხვა ისე არ არის გავრცელებული. სომხური რას მივაწეროთ? ნუ თუ მეტეხში მარტო ქართველები და თათრები შემოდიან. ეს უკანასკნელი ვსთქვათ ავაზაკობისათვის. ნუ თუ მარტო ქართველებს და რუსებს ედებათ პოლიტიკური ცოდვა? ნუ თუ აქაც ოქროს ჯაშვანი ჰფარავს სომხებს ყველა საცდურისაგან? მთელ ციხეში-პოლიტიკურ ნაწილში ერთათ ერთი სომეხი შემხვდა ისიც კაცის მკვლელი.

მეთურმეტე დღეს აბანოს რიგი შემხვდა. წამიყვანა დარაჯმა თვითონ კოშკთან გაჩერდა და მე შემიშვა ერთს დიდ და ვრცელ ოთახში. სადაც ერთს კუთხეში აგურებით აშენებული ქურა იდგა. მეორე კუთხეში დიდი ქვაბი და ბოჭკა ცივი წყლითა. კედლების გარეშემო პეჭკიანი. ვიწრო და მაღალი ხის ტახტი. იდგა კვამლ-ამოვარდნილი ხმირი ჰოროთქლიბული. შემოვიდნენ მეაბანოები. ერთი მათგანი ქართველი და მეორე ქალაქელი კინტო. რომელსაც მკვლელობა ჰმალებოდა.

ძია ჯან, მე გაბანებ. მითხრა ქალაქელმა. დამიწყო ბანვა და მხიარული სიმღერის ღუღუნით.

ჩვენზე ადრე შემოსულიყო ვიღაც კერძო კაცი, ლოთბი მოხუცებული. ზომაზე მეტი მაღალი ტანისა და თავით-ფეხამდე ქალოა. სლიშტი არესტანტ! მიუბრუნდა მას კინტო. НКТЬ. უპასუხა გაჯავრებით და რუსულად კილოთი.

— ვა. რას ჰგავს ეს ახმახი? კაცს ღამე სიზმარში მოეჩვენება! მამა ჩემს რომ ერთი თუმნის კუბო დასჭირდეს ამას სამი თუმნისა დასჭირდება, ხარხარით დაუმატა კინტომ.

— ძია ჯან. თქვენ დროსაც იყო ეს ამბები? მომიბრუნდა მე

— რა ამბები? შვილო.

ეს ერთობის ამბავი.

ეს შვილო ჩვენს დროს დაიწყეს და ახლა ათავებენ.

— ეი, გოგო ჯან, ეკიახელდავ? უწინაც ყოფილა ეს ამბები, ჩვენი კი არაფერი არ ვიცოდით უთხრა კინტომ თავის ამხანაგს.

— ჩვენც აქ დიდი ამბავი გვქონდა, ძიაჯან, მეტეხში. სულ ურას ვიძახდით და ერთობას სიმღერას ვამბობდით.

— რა ერთობის სიმღერა? ვკითხე მე.

— ძიაჯან, აქ ერთი ჯეელი-ვანო ბიჭი იყო, ქართველი, იმან დაიწყო ერთობის სიმღერა, ოჰ, ძალიან სიმღერა იყო: სულ მარგალიტიეთი სიტყვები იყო, მაგრამ ახლა ნებას აღარ გვაძლევენ.

როგორც ეტყობა მკაცრ სიოს რეაქციისას აქაც შემოუბერია. რადგან ამ სოფლად ყველაფერი ცვალებადია, ზენარმა ჩვენც მოგვავლინა სასიხარულო ამბავი, ამბავი განთავისუფლებისა. **23 ნომერ въ канцелярію**, დაიყვირა ზედამხედველმა და გამიღო უკანასკნელათ ჩემი სატუსაღოს კარები.

მომიყვანეს ციხის მმართველის კანცელარიაში, სადაც დამხვდა ჟანდარმის მოხელე და ერთი ჟანდარმისავე უნტერ ოფიცერი. მოხელემ გამომკითხა დაწვრილებით, აღწერა ჩემი ვინობა, ხელობა, ჩამომავლობა, წლოვანება და ბოლოს გამომიცხადა, რომ რადგან ავად-ყოფი ხართ ექიმის რჩევით, ჩემი და პროკურორის თანხმობით თქვენ განთავისუფლებული ხართ, მხოლოდ იქმნებით პოლიციის ჭიდრო და სასტიკი თვალ-დაჭერის მზრუნველობის ქვეშა. რასაკვირველია, მე მივეცი დიდს და განუსაზღვრელ სიხარულს!

მაზარნიკმა იმ წამსვე ანგარიში ჩამაბარა, აუზბარგე, მომიყვანეს ეტლი და მე და ერთმა ჩემმა ამხანაგმა მივატოვეთ მეტეხის ციხე იმ პირობით, რომ მანდა საუკუნოთ აღარ ვესტუმროთ. ქუჩაზე რომ გამოვედით, თვალები და შესხივრება ისე დაჩლუნგული და გადაჩვეული მქონდა, რომ უცხო ქალაქათ მეჩვენა თბილისი, მეტადრე მეუცხოვა ხიშტებიანი გოროდოვოები, რადგან ეს წესიერება ქვეყნის მცველებს ჩემს ციხეში ყოფნის დროს შემოეღოთ.....

მხოლოდ მერე დაესეს მთელმა ჩემმა არსებამ იგრძნო სიტკბო ძვირფასი თავისუფლებისა: გულს უხაროდა, სულ იყო აღტაცებაში! მხოლოთ ახლა ვიგრძენი თუ თავისუფლება რა უძვირფასესი საუნჯე არის ჩვენთვის: ახლა ამ ქვეყნიერებას სულ სხვა თვალით დაუწყე ყურება: მეგონა, ყველა ჩემნი ახლა ნათესავნი, ნაცნობნი, მეგობარი დაჰხაროდნენ ჩემს ბედნიერებას, მეგონა, მზე და მთვარე-ვარსკვლავი და მუშაც სიხარულის თვალებით მიყურებდნენ მე და მელიმებოდნენ, რადგან მე თვითონ იმათ უყურებდი სიამის თვალით. მაგრამ დიდ ხანს იქნე³ა ასე? დიახ, ძვირფასი საუნჯეა თავისუფლება და დაუფასებელი დიდი ხნის მონობის შემდეგ თავისუფლად ამოსუნთქვა ადამიანისათვის; ვინ აღწერს მისსავ ზეციით მოვლენებულის საუნჯეს ქებადიდებას. ეს ჩემდა საუბედუროდ, მე უძლური ვარ, რომ იგი შევამკო პირნით, რადგან აპოლონიმე არ მწყალობს, მისთვის ამ ძნელ სამსახურს მივანდებ დიდებულ პოეტებს-დანტეს, გოეთეს, შექსპირს, ბაირონს და მთელ რუსთაველის სულებს, დაე მათ შეასხან ღირსეული ქება თავისუფლების დიდებას, მე კი მივეჩქარები ცხოვრებისკენ საბრძოლველად ერთი ლუკმა პურისათვის....

ვ. [illegible]

1905 — 1806 წ. ქ. თბილისი.

ჯავახეთი

(განგრძობა წერილი შემდეგ *)

1887 წელს, როდესაც ხიზაბავრის სკოლის აშენებდა მღ. ი. გვარამაძე, იმ დროს მახლობელ ღათაი სერიდან დიდ ლოდებს აგორებინებდა შენობის მასალისათვის. სხვათა შორის შუა გვერდიდან რომ დასძრეს 20-ზე მეტმა ვაჟკაცმა ერთი ლოდი და დააგორეს, მის ნადებზე ქვეშ ჩაინგრა ცოტა, ფეხი რომ დასცხეს, ერთიანა ცარიელი აღმოჩნდა. დარანი იყო; მაშინათვე ჩავიდა სანთლით მღვდელი ორიოდე კაცით, და 15 წამს შემდეგ ისე ამობრუნდენ. (აქედან ერთი გზა ზევით მიდიოდა და მეორე ქვევითკენ. მამაჩემი ქვევითკენ გაემგზავრა.) რომელთაც ოთახები ენახათ და ეკკლესიაც.

მე პატარა ვიყავი, ასე, თუთხმეტიოდე წლისა. მერმე მეც გავწიე რამდენიმე ამხანაგი ბიჭებით. ორი ოთახი და ერთი ეკკლესია ენა-

*) [illegible] № 12.

ჰეთ. ეკკლესია ტრაპეზის ზე ფიცარი- ზემოთ კედელზედ, ქვაზე, ჯვარი ამოჭრილი იყო დაუანათე სანთელი, სანთლის მინაწვავი მინარჩენი სანთელი ენახე გამოჭრილ ჯვარის კვეშა რომელიც თითის შეხებისთანავე ძირზე დაცვივდა და ერთიც თევზია დახატული.

ეს მოყვანილი მაგალითები კარგათ ახასიათებს, რომ მტრის სასტიკი დევნულობისაგან ჯავახეთი წლითი წლობამდე ყოფილან საცხოვრებლად უფსკრულ დარნებში და რა შეწუხებას გამოვლიდენ შიგ მკვიდრნი, ამას მკითხველი კარგა მიხვდება.

ჯავახეთში ასეთი დარნები და ნასოფლარები მრავალგანაა. თითქმის ყოველ ნაბიჯის წადგმაზე, მიწის ქვეშ, ასეთს ნათხრებს შეხვდებით დარნებს, ნასაფლაოებს, ნასოფლარებს ნაეკლესიებს, ნაციხრებს, და სხვა მისთანებს საყურადღებოც მრავალგანაა აქ. ამით აიხსნება ის, რომ ჯავახეთი დღეს დიდი გამოსაკვლევი მხარეს შეიცავს ისტორიულად. ნასწავლი ისტორიკოსები და მეცნიერი მოხელენი აქ ბევრს რასმეს აღმოაჩენენ საისტორიო მასალებსა, მარა ვინაა მათდამი ამის მომ[illegible]დენი.

პროფესორი მარრი რომ სულ მისაკენ მეზავრობს საძველის გამოსაკვლევათ რატომ აქეთაც არ გადმოიხედავს ერთი? იქნების აქვე უფრო უკეთ ძვირფასი მასალა [illegible] საუნჯე შეხვდეს ისტორიის, ვიდრე იქ. [illegible] პროფეს. ზ. ალ. ხახანაშვილზე. ჯავახეთში შესანიშნავი სოფლებია დანას ფლარები თავისი საძველითა: ხიზაბავრა, ს[illegible], გოგია, ნავარძეთი, კუმურდო, ნაკალა[illegible], წითელი საყდარი, ხიზა, ხერთვისი, [illegible], თამარვანის სოფები, წერა კუნტა, ნიჯგ[illegible], ვარდის ციხე, და სხ.

როგორც ამ ნახსენებ ადგილებში, აგრეთვე სხვაგანაც მრავალი დარნებს აჩენენ და პოულობენ ყანის ხვნაშიაც. კიბევრს იარაღების ნატეხებს, ფულებს, ბეჭდებს, ოქრო ვერცხლეულობას და მისთანობას.

ერთხელ თხრაში, მეიდ ყურები (ნავერანეთი) ტურცხთან ახლოს, ენისა ვერცხლის სურა და თასი უკანასკნელი სქელი იყო თასი ძვირფასი იყო და ოყაზე მეტს იწონიდა. ამ თასს გარეშე ძველი არმები ჰქონდა დახატული.

1882 წ., ეს თასი მიუტანეს გვარამეს ხიზაბავრაში საყიდლად. კიდეც უნდა ეყიდა 300 მანეთად მარა ფული აღარ ჰქონდა. ხელში აჩოულობდენ. შემდეგ, ეს თასი, იყიდა ფეზულბეგ-ათაბეგმა. ბეგმა იყიდა და უგზავნა თურმე ოჯახში ცოლის ნათესავს რომელისთვისაც, როგორც გავიგეთ, ვინცხას 8000 მანეთი უძღვნია.

თმოგვარვანის და მტკვრის ხეობაში მშვენიერი ბაღი და ვენახებია გაშენებული. სოფენ ბოსტნებსაც.

ჯავახეთის მცენარენი.

ჯავახეთში მინდვრათ როგორც მალე ვერეთვე გვიან შემდეგი მცენარეობა ხარობს: ია, ნეკო, შროშანი, (სუნოვანი ყვავილებია) აპრაქინა, ძენძლა, ყაყაჩო, ობოლი ყაყაჩო მთის ყაყაჩო, ვარდი, თეთრი ვარდი, სოსანი, ცისფერი ყვავილი, [illegible], ქონდარი, ქრამენტა, ბიჯური, ნაცარქათამა, ლებანი, ლომი, ავილი ფამფარა, სატაცური, ტიტა, (ესენი მხალეულია). ოინჯა, მრავალძარღვა, ოქიანა, წამლი ბალახებია, ბოლოებისათვის, ქარცეცხლა (მუწუკისათვის) ჯორის ძუა (ბუქისათვის), ბაბაყვერა, აბზინდა (რწყილის გამაწყვეტი), ნიგვზის ბალახი (ნიგვზის გასაწყვეტათ). ვეირილა, შავთა, თუხტი, (ფოხვერა) ხარიკულა, ხარიძირა, ქრისტესისხლა, ვირისტერფა, (ხელებისათვის), (სამკურნალოა ესენი); ძაღლი ნიორა, ძაღლი სოკო, მგლის სოკო, ძაღლი ყურძენი, ლენცოფა, (მხამიანია ესენი) ფოთოთი (მავათ სალებავი). ლენა, ენდრო [illegible], გორგოტა, ბლერძი, ნარი, [illegible], კურხთავი (ეკლებია), ჯიჯილაკა, გუდაფშუტა, ღვალი, ჭინჭარი, უზალიკი, მარანიჭე, ფოლოლო, თავშალა, სატევარა, კლდე დუშა, ჭინგა, ვირიკბილა, ოქროცოცხა, ცოცხი ვარდკაჭკაჭა, ეშმაკის სანთელა, (ღობალი ბალახებია). ჭინახულიდან: დიკა, დოლი, ქერი, ბერი, სელი. ბოსტნეულიდგან: სტაფილო თალგამი.

(შემდეგი იქნება)

რედაქტორ-გამომცემელი
მ. პ. დ. მულამაშვილ-კაწაძე

სტამბა „ოდეალი" (მ. ლ. კიკნაძისა)
ნიკოლოზის ქუჩ., მილოვის სახლი № 1.